

Onderwerp

Casus Wetenschappelijke Integriteit

2022

Vooruitlopen op publicatie, onderbouwing claims, communicatie, uitspraken publieke domein, informeren van beleidsmakers, delen alternatieve opvatting – gedeeltelijk gegrond

Universiteit Leiden

Klager verwijt Beklaagde dat hij zich bij herhaling in het publieke domein en voor beleidsmakers te stellig en ongefundeerd heeft uitgelaten.

Samenvatting advies CWI d.d. 26 juli 2022:

Klager verwijt Beklaagde dat hij zich bij herhaling in het publieke domein en voor beleidsmakers te stellig en ongefundeerd heeft uitgelaten over mogelijk negatieve effecten van een bepaald onderwerp op de gezondheid. Beklaagde verwijst daarvoor naar een (nog) niet gepubliceerde publicatie.

Geconcludeerd is dat beklagde vooruit loopt op zijn onderzoek dat nog moet worden uitgevoerd of gepubliceerd naar het verband met gezondheidsschade. Beklaagde doet hiermee een ongefundeerde claim over resultaten van een onderzoek dat nog moet volgen. De klacht is op dit punt gegrond.

Beklaagde heeft een aantal alternatieve opvattingen over het effect van het onderwerp op de gezondheid niet in het publieke domein gedeeld. De klacht is op dit punt gegrond.

Klacht

De klacht luidt, verkort weergegeven, als volgt.

Klager verwijt Beklaagde dat hij zich sinds het najaar van [jaartal] bij herhaling in het publieke domein en voor beleidsmakers te stellig en ongefundeerd heeft uitgelaten over mogelijk negatieve effecten van [onderwerp] op de gezondheid. Beklaagde verwijst daarvoor naar een (nog) niet gepubliceerde, eigen analyse van meer dan [aantal] publicaties.

Klager stelt dat Beklaagde, die geldt als expert op [expertisegebied], in zijn uitlatingen de indruk heeft gewekt dat er aantoonbaar verband is tussen gezondheidsklachten en [onderwerp].

Klager geeft een overzicht van wel gepubliceerd onderzoek en stelt dat op basis daarvan een causaal verband tussen [onderwerp] en gezondheidsklachten niet kan worden aangetoond. De enkele publicatie waarin wel een causaal verband wordt gesuggereerd is gebaseerd op onderzoek dat door collega onderzoekers van onvoldoende wetenschappelijke kwaliteit wordt beschouwd.

Juridisch kader

In de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 (hierna: de Gedragscode) is, voor zover hier relevant, het volgende bepaald:

1. Reikwijdte en overgangsbepalingen
 - 1.1 Op welke activiteiten is deze code van toepassing?
 1. Deze code gaat over wetenschappelijk onderzoek in den brede, zoals dat wordt uitgevoerd aan de instellingen die deze code onderschrijven.

Dit omvat zowel publiek als privaat gefinancierd en zowel fundamenteel als toegepast en praktijkgericht onderzoek.

2. 'Onderzoek' omvat alle activiteiten die aan de onderzoekspraktijk verbonden zijn: het opstellen van aanvragen, opzet en uitvoering van het onderzoek, beoordeling en peer review, het optreden als inhoudelijk deskundige, verslaglegging, verantwoording en publiciteit.

3. Op populairwetenschappelijke uitingen, onderwijsmateriaal en adviezen van onderzoekers zijn de principes en normen van deze code van toepassing voor zover dat in redelijkheid kan worden verlangd.

In zijn klaagschrift relateert Klager zijn klachten aan zes specifieke normen uit de Gedragscode. Deze normen worden onder het kopje 'Conclusie ten aanzien van de klachten' afzonderlijk door de Commissie behandeld en beoordeeld in relatie tot het al dan niet gegrond zijn.

Feiten: publieke uitlatingen

In min of meer chronologische volgorde wordt hier een opsomming gegeven met voorbeelden van wanneer en hoe Beklaagde zich in het publieke domein en tijdens bijeenkomsten van beleidsmakers heeft uitgelaten over de mogelijke gezondheidsrisico's voor van [onderwerp].

[media-optreden 1]

Beklaagde heeft op [datum] [in medium] gesproken over een nieuw onderzoek waarin hij meer dan [aantal] recent gepubliceerde studies analyseerde, waaruit onder meer zou blijken dat door het [Onderwerp] gezondheidsklachten ontstaan, en [klachten] zouden verergeren. [Het item] wordt aangekondigd met: '[Onderwerp] [effect gezondheid], waarbij vermeld wordt dat het onderzoek [termijn] zal verschijnen. In de uitzending, en de schriftelijke weergave daarvan op de website, zegt beklagde: "[quote]."

[mediaoptreden 2].

Op [datum] is een interview [in medium] met beklagde verschenen waarin wederom verwezen wordt naar deze door hem uitgevoerde analyse van ruim [aantal] studies, waarvan geschreven wordt dat het binnenkort zal verschijnen. Het artikel heeft als kop: '[beschrijving]'. In het interview zegt hij dat mensen met reeds bestaande [klachten] van [onderwerp], een verhoogde kans hebben op een [aandoening] of een [aandoening], en dat [klachten] kunnen verergeren. Tevens wordt in dit interview gezegd dat [onderwerp] leidt tot [klachten], en "[quote]".

In het [media-optreden 2] bepleit beklagde een strengere norm voor het [onderwerp].

[publiek optreden 1]

In [maand – jaar] spreekt beklagde een commissie van de [organisatie] toe, waarin hij onder meer stelt dat [bron] kan leiden tot [diverse klachten]. Hij noemt het [onderwerp] als één van de bronnen van dergelijke klachten. Tevens noemt hij het onderzoek waarin hij alle studies uit de literatuur op een rijtje zet, en waaruit een hoge frequentie van gemelde klachten blijkt.

[publiek optreden 2]

In maand-jaar] spreekt beklagde in bij [organisatie], waarin hij zegt gegevens te presenteren uit een [onderzoek] waarin alle onderzoeken op dit gebied worden gebundeld, en waarover hij zegt "[quote]". Hij vermeldt klinische ervaring met mensen die overgevoelig zijn voor [bron]. Tevens verwijst hij naar een eerderdaags te verschijnen artikel in het [tijdschrift].

[publiek optreden 3]

In [maand-jaar] neemt beklagde deel aan een [bijeenkomst] georganiseerd door [organisatie]. Hier laat hij een [presentatie] zien waarop staat dat [bron] kan leiden tot [diverse klachten], en dat het [onderwerp] één van de bronnen van dergelijke klachten is. Hij toont bij deze presentatie publicaties die negatieve [claims] bevatten, zoals van [onderzoekers]. Hij stelt dat de [norm] [dient te veranderen]. Bij de presentatie wordt ook het 'Eigen onderzoek' genoemd, te weten een drietal artikelen [tijdschriften]. Tevens wordt vermeld dat hij sinds [jaartal] bezig is met een [onderzoek].

[Tijdschrift 1], [Tijdschrift 2] en een kort commentaar in [Tijdschrift 3]

Er zijn twee artikelen over gezondheidseffecten van [onderwerp] van de hand van beklagde (en co-auteurs), die inhoudelijk, en veelal ook letterlijk, gelijk zijn, in resp. [Tijdschrift 1], [Tijdschrift 2], naast een kort commentaar, in [Tijdschrift 3]. In geen van deze bijdragen wordt gesteld dat uit de literatuur kan worden afgeleid dat [bron] gezondheidsklachten zou veroorzaken. Wel wordt verhaald dat de literatuur bestaat uit “[quote]” (d.w.z., onderzoek waaruit geen causale relatie kan worden afgeleid). Van het onderzoek van [auteur] wordt vermeld dat dit door critici als ondermaats wordt gekwalificeerd, en dat de door hem genoemde gezondheidseffecten nader zijn onderzocht door anderen, en niet vaker bleken voor te komen binnen dan buiten de omgeving van [onderwerp]. De auteurs doen uitsluitend een oproep om uit een voorzorgsprincipe de normen te verhogen.

Kritiek van [critici]

Er is forse kritiek gepubliceerd in het [Tijdschrift 2] door [...]artsen en [experts], dat de gegevens die voorhanden zijn het niet toelaten een oordeel te vellen over gezondheidsklachten door [onderwerp], en het te vroeg is om de normen aan te passen.

De hoorzitting

De hoorzitting vond plaats op [datum]. Tijdens de hoorzitting heeft de Commissie Klager en Beklaagde in elkaars aanwezigheid gehoord. Ten overstaan van de Commissie en Klager bevestigde Beklaagde dat er geen betrouwbaar onderzoek bestaat naar gezondheidseffecten door [onderwerp]. Beklaagde verklaarde dat hij heeft geprobeerd de teksten in gegeven interviews te doen aanpassen. Ook verklaarde Beklaagde dat hij zich in het debat altijd neutraal opstelt en dat hij geen buitenwetenschappelijke belangen heeft bij dit onderwerp.

Conclusie ten aanzien van de klachten

De feiten, het klaagschrift, het verweerschrift, het pleidooi en de hoorzitting brengen de Commissie tot de volgende overwegingen en conclusies. De Commissie behandelt achtereenvolgens de klachten in relatie tot de normen zoals door de klager aangegeven.

3.2 Ontwerp

3.2.3. Doe geen ongefundeerde claims over te behalen resultaten.

Klager heeft naar voren gebracht dat de resultaten van het onderzoek nog niet gepubliceerd zijn, maar dat de resultaten al wel worden gedeeld. Door enkel de resultaten te delen ontbreekt de onderbouwing daarvan.

Uit het verweerschrift en hetgeen tijdens de hoorzitting is gewisseld, komt naar voren dat Beklaagde zelf van mening is dat het in de literatuur aanwezige onderzoek van onvoldoende kwaliteit is, zoals dat van [auteur] en [auteur]. Beklaagde stelt echter, op basis van zijn [onderzoek], dat er aanwijzingen zijn dat er gezondheidsschade kan ontstaan als het gevolg van [bron]. De relatie tussen gezondheidsschade en [onderwerp], wordt echter slechts in de onderzoeken gerapporteerd die van onvoldoende kwaliteit zijn. In de overige literatuur wordt dit verband niet gelegd of wordt gesteld dat er meer onderzoek nodig is om te kunnen zeggen dat het verband al dan niet aanwezig is. Aangezien een [type onderzoek] een geaggregeerd beeld geeft van alle beschikbare literatuur, is het niet mogelijk dat het samenvoegen van ondermaats onderzoek, of onderzoek waaruit geen verband blijkt, wel een (duidelijk) verband zou opleveren.

Doordat Beklaagde stelt dat [bron] schade kan veroorzaken, loopt Beklaagde bovendien, en al gedurende langere tijd, vooruit op het onderzoek dat nog moet worden uitgevoerd of gepubliceerd naar het verband met gezondheidsschade. Beklaagde doet hiermee een ongefundeerde claim over resultaten van een onderzoek dat nog moet volgen. De klacht is daarom op dit punt gegrond.

3.3 Uitvoering

3.3.17. Hanteer wetenschappelijke methoden.

Klager betoogt dat onderzoek van anderen dan beklagde, m.n. [auteur] en [auteur], van lage methodologische kwaliteit is. De klacht is echter niet tegen hen gericht, noch is de Commissie bevoegd klachten tegen hen te onderzoeken. De norm betreft degene die zelf onderzoek met onacceptabele methoden heeft uitgevoerd. Aangezien beklagde geen onderzoek heeft uitgevoerd, althans geen onderzoek waarvan resultaten gepubliceerd zijn of waartegen de klacht zich richt, is de klacht ongegrond.

3.3.18. Vermijd dat de keuze van de onderzoeksmethode, de data-analyse, de beoordeling van de resultaten en de weging van mogelijke verklaringen worden bepaald door buiten-wetenschappelijke belangen, argumenten of voorkeuren (bijvoorbeeld commerciële of politieke).

Deze norm handelt erover dat een onderzoek niet zo wordt uitgevoerd dat de uitkomst in één of andere richting geduwd wordt. Hier geldt ten eerste dat beklagde geen onderzoek heeft uitgevoerd, althans geen onderzoek waarvan resultaten gepubliceerd zijn of waartegen de klacht zich richt, en ten tweede, wanneer men zou menen dat het 'wegen van mogelijke verklaringen' ook betrekking zou kunnen hebben op de oordeelsvorming over het onderzoek van anderen, er geen bewijzen zijn dat beklagde handelde vanuit buiten-wetenschappelijke motieven. Daarom is de klacht ongegrond.

3.3.19 Verzin geen data of onderzoeksresultaten.

Beklaagde heeft gerefereerd naar onderzoek dat hij gedaan zou hebben, maar dat niet gepubliceerd is. Dit onderzoek zou geen nieuwe gegevens betreffen, doch een [onderzoek] zijn van bestaande en gepubliceerde literatuur. Aangezien dit onderzoek van beklagde niet gepubliceerd is, zijn er geen data of resultaten zijn, en dus ook geen data gefingeerd.

Daarenboven is het [onderzoek] een bundeling van bestaande gegevens, waaraan degene die deze uitvoert, geen gegevens toevoegt. De klacht is daarom ongegrond.

3.4 Verslaglegging

3.4.38 Wees expliciet over onzekerheden en trek geen ongefundeerde conclusies.

Deze norm valt onder de serie normen 3.4: *Verslaglegging*, en heeft betrekking op hoe men de resultaten van het zelf uitgevoerde onderzoek presenteert. Beklaagde heeft uitsluitend gepubliceerd over dit onderwerp in [Tijdschrift 2]. Daarnaast heeft hij in verscheidene publieke optredens verwezen naar een [onderzoek] waaruit gezondheidsklachten in relatie tot [bron] zouden blijken, welk onderzoek echter niet gepubliceerd is. De norm heeft primair betrekking op de interpretatie die een onderzoeker geeft aan eigen onderzoeksresultaten in de verslaglegging over dat onderzoek. Aangezien de [onderzoek] niet gepubliceerd is, kan er geen sprake zijn van al dan niet expliciet zijn over onzekerheden, noch het trekken van ongefundeerde conclusies. Mocht de norm ook betrekking hebben op de interpretatie van onderzoek van anderen, dan heeft beklagde in de drie bovengenoemde artikelen, die qua inhoud (en veelal ook letterlijk) identiek zijn, kritische kanttekeningen geplaatst bij het onderzoek van anderen, m.n. dat van [auteurs]. De klacht is daarom ongegrond.

3.6 Communicatie

3.6.53 Wees eerlijk in publieke communicatie, helder over beperkingen, communiceer pas bij voldoende zekerheid.

Deze norm valt onder 3.6 *Communicatie*, en handelt specifiek over de presentatie van resultaten van wetenschappelijk onderzoek in het publieke domein. Waar in het wetenschappelijk debat, in de daartoe bestemde fora zoals wetenschappelijke tijdschriften of congressen, er discussie bestaat tussen deskundigen die in staat mogen worden geacht feit en fictie van elkaar te kunnen scheiden, en onderzoeksresultaten op hun merites te kunnen beoordelen, is er een grotere vrijheid een overtuiging te verkondigen – binnen de perken van norm 3.2.3 – dan in het publieke discours, waar niet- deskundigen dienen te kunnen vertrouwen op de oordelen van deskundige wetenschapsbeoefenaren. Dit betekent, zoals verwoord in norm 3.6.53, dat enerzijds de mate van zekerheid over de resultaten van onderzoek

hoog moet zijn voordat er uitspraken gedaan worden, en anderzijds de onzekerheden en beperkingen expliciet moeten worden gemaakt, aangezien een niet-wetenschappelijk publiek deze niet zelf volledig overzien kan.

Vanaf [maand-jaar] heeft beklagde in het publieke domein, zoals interviews ([media]), voorlichting aan [organisaties] bij herhaling verwezen naar door hem uitgevoerd onderzoek waaruit gezondheidsschade door blootstelling aan [bron] van [onderwerp] zou blijken. Hierbij verwijst hij naar een door hem uitgevoerd [onderzoek] van meer dan [aantal] recente publicaties. Aangezien dit onderzoek, ten tijde van de publieke optredens, die zich uitstrekken over een periode van anderhalf jaar, niet openbaar was (en ook niet ten tijde van de behandeling van de klacht), zijn deze claims op dat moment zonder duidelijke verifieerbare basis. Er zijn bovendien verscheidene publicaties die overtuigend betogen dat alle aanwezige onderzoek op dit gebied van lage kwaliteit is, welke conclusie beklagde in de hoorzitting blijkt te delen. Het komt de Commissie niet voor dat beklagde niet bezig zou zijn met een [onderzoek], maar wel dat het ondenkbaar is dat dit voldoende zekerheid over [gevolg] zou opleveren zoals bedoeld in norm 3.6.53. Dit is niet alleen het geval omdat het onderzoek niet gepubliceerd is en dus niet verifieerbaar en niet 'peer-reviewed', maar ook omdat er consensus bestaat onder deskundigen dat de aanwezige literatuur niet tot conclusies omtrent gezondheidsschade kunnen leiden, bij gebrek aan kwaliteit. Deze alternatieve opvattingen zijn door beklagde niet in het publieke domein gedeeld. De klacht is gegrond.

Obiter

Het is van het grootste belang, zowel voor de samenleving als de wetenschap, dat men kan vertrouwen op het oordeel van wetenschapsbeoefenaren, waar men immers zelf als leek niet in staat is zich een dergelijk oordeel te vormen. Wetenschapsbeoefenaren dienen zich bewust te zijn van de verantwoordelijkheid het vertrouwen in de wetenschap te bewaken, en dit niet te beschadigen door het doen van ongefundeerde uitspraken, en het niet eerlijk zijn over de onzekerheden. Dit is a fortiori het geval wanneer er politieke beslissingen genomen dienen te worden. De afgelopen twee jaar met de Covid-19 pandemie hebben dit meer dan duidelijk gemaakt.

Het is niet uit te sluiten dat [bron] schadelijke gezondheidseffecten heeft, en de vraag of dit wel of niet het geval is valt buiten het oordeel van een CWI. Bij afwezigheid van bewijs voor gezondheidseffecten, kan een 'better safe than sorry' beleid redelijk zijn, mits beleidsmakers eerlijk geïnformeerd worden over de onzekerheden rond de mogelijke effecten, zodat deze gewogen kunnen worden tegen andere belangen, zoals in gang gezet overheidsbeleid.

Er is een tweede punt, naast het objectief informeren van beleidsmakers, waar wetenschapsbeoefenaren zich bij uitspraken in het publieke domein over gezondheidseffecten van bewust dienen te zijn, en dat is dat zulke uitspraken op zich de frequentie van gepercipieerde overlast en klachten kunnen doen toenemen, het zogenaamde nocebo-effect.

Advies van de Commissie

Gelet op het vorenstaande adviseert de Commissie de Raad van Bestuur de klachten betreffende de normen 3.2.3 en 3.6.53 gegrond en de klachten betreffende de normen 3.3.17, 3.3.18, 3.3.19 en 3.4.38 ongegrond te verklaren.

Aanvankelijk oordeel Raad van Bestuur d.d. 18 augustus 2022:

Advies van CWI wordt overgenomen.

LOWI:

Het LOWI heeft in deze kwestie geen advies uitgebracht.

Definitief oordeel van Raad van bestuur d.d. 29 september 2022:

Het College stelt als definitief oordeel vast dat de klacht inzake wetenschappelijke integriteit gedeeltelijk gegrond is.